

دانشکده علوم اقتصادی و اداری

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد در رشته حسابداری

موضوع:

بررسی رابطه بین اعضای غیرموظف هیأت مدیره و سرمایه گذاران

نهادی با رفتارمدیریت سود شرکتها

(شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران)

اساتید راهنما:

دکتر احمد احمد پور

دکتر اسفندیار ملکیان

نام دانشجو:

حسین کردتبار

شهریور ماه ۱۳۸۷

دانشکده علوم اقتصادی و اداری

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد در رشته حسابداری

موضوع:

بررسی رابطه بین اعضای غیرموظف هیأت مدیره و سرمایه گذاران

نهادی با رفتار مدیریت سود شرکتها

(شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران)

اساتید راهنما:

دکتر احمد احمد پور

دکتر اسفندیار ملکیان

اساتید داور:

دکتر محمد کاشانی پور

دکتر حسین فخاری

نام دانشجو:

حسین کردتبار

شهریور ماه ۱۳۸۷

تشکر و قدردانی :

به نام پروردگار یکتا، که آرامش راد استیزگذر سخات سخت، سربلندی راد دورنمای مبهم آسمان رقابت و شکست راد میدان
رویارویی جلوه های حیات قرار داده است، محبوبی که روایت فتح در پهنه بیکران کیهان جز به فرمایش برافراشته نگردد و جبروت و
شکوه بی انتها جز او را نشاید.....

اکنون جا دارد که از راهنمایها، مشاوره و همکاریهای بیدریغ و صمیمانه استاد گرانقدر دانشگاه مازندران
جناب آقای دکتر احمد احمد پور در کلیه مراحل انجام کار و همچنین در طول دوران تحصیل
سپاسگذاری فراوان بنمایم. از **جناب آقای دکتر اسفندیار ملکیان**، مدیر محترم گروه حسابداری به خاطر
راهنمایی های ارزنده شان در کلیه مراحل پژوهش که با صبر و متانت مرا یاری رساندند تشکر می کنم. از
جناب آقای دکتر حسین فخاری و **جناب آقای دکتر محمد کاشانی پور** اساتید محترم گروه حسابداری
که علاوه بر زحمت داوری و نقد نهایی پایان نامه، در طول دوران تحصیل نیز به من یاری رساندند، قدردانی
می نمایم.

حسین کردتبار

تابستان ۱۳۸۷

تقدیم به :

پدر و مادر مهربانم

و

تمامی ره‌پویان راه علم و معرفت که به حکایت ن و قلم و آنچه می‌نخارد

، معترفند

چکیده :

در این پژوهش رفتار مدیریت سود و رابطه آن با ابزارهای نظارتی حاکمیت شرکتی بررسی شده است. هدف از این تحقیق تعیین این موضوع است که آیا مدیران غیرموظف (ابزار نظارتی درون سازمانی حاکمیت شرکتی) و سرمایه گذاران نهادی عمده (ابزار نظارتی برون سازمانی حاکمیت شرکتی) می توانند رفتار فرصت طلبانه مدیریت سود را محدود می نمایند؟ نحوه رفتار مدیریت سود که در این تحقیق بر اساس مدل آستانه و از طریق رساندن سود گزارش شده به آستانه های مطلوب سودآوری (سطح سود صفر و سود گزارش شده سال قبل) تبیین میشود عبارت است از مدیریت سود افزایشی و مدیریت سود کاهشی و نماینده مدیریت سود، ارقام تعهدی غیرعادی سرمایه در گردش است.

بررسی فرضیه های تحقیق به کمک تجزیه و تحلیل رگرسیون با استفاده از اطلاعات ۱۸۵ شرکت و در دوره زمانی ۱۳۸۲-۱۳۸۵ و از طریق ترکیب داده های سری زمانی و مقطعی انجام شده است.

نتایج بررسی رفتار فرصت طلبانه مدیریت سود، که با استفاده از رگرسیون لجستیک مدل لاجیت چند متغیره انجام شد، نشان داد که ارقام تعهدی غیرعادی نمی تواند تغییرات سودآوری آتی را توجیه نماید و به عنوان علامتی برای سودآوری در سالهای آتی باشد. همچنین نقش ابزارهای نظارتی حاکمیت شرکتی در رفتار مدیریت سود که از طریق رگرسیون حداقل مربعات ادغام شده مورد آزمون قرار گرفت بیانگر این موضوع است که وقتی انگیزه برای دستکاری سود بالاست مدیران غیر موظف و سرمایه گذاران نهادی عمده، نقش ضعیفی در کاهش ناهنجاری ارقام تعهدی غیر عادی دارند.

در مرحله آخر تأثیر مدیران غیرموظف و سرمایه گذاران نهادی عمده را در میزان دستکاری افزایشی سود، تا اندازه ای که از آستانه ها بگذرد، بررسی نمودیم و به این نتیجه رسیدیم که متغیرهای فوق نمی توانند اینگونه رفتارهای متهورانه مدیریت سود را محدود نمایند، فقط زمانی که سود مدیریت نشده کمتر از سود گزارش شده سال قبل هست، مدیران غیر موظف تأثیر اندکی در جهت کاهش اینگونه رفتارها دارد.

واژه های کلیدی :

مدیریت سود، آستانه ها، حاکمیت شرکتی، اعضای غیر موظف هیأت مدیره، سرمایه گذاران نهادی عمده، مدیریت سود مبتنی بر افزایش درآمد، مدیریت سود مبتنی بر کاهش درآمد.

۱	فصل اول - کلیات تحقیق
۱	(۱-۱) مقدمه
۳	(۱-۲) بیان مساله
۵	(۱-۳) اهمیت و ضرورت تحقیق
۶	(۱-۴) سؤالات تحقیق
۷	(۱-۵) فرضیه های تحقیق
۷	(۱-۶) تعریف برخی مفاهیم واصطلاحات مورد استفاده
۹	(۱-۷) اهداف تحقیق و کاربردها
۱۰	(۱-۸) قلمرو تحقیق
۱۰	(۱-۸-۱) قلمرو مکانی
۱۰	(۱-۸-۲) قلمرو زمانی
۱۰	(۱-۹) جامعه آماری و نحوه نمونه گیری
۱۱	(۱-۱۰) نحوه جمع آوری داده ها
۱۱	(۱-۱۱) روش های آماری و آزمون فرضیه ها
۱۲	(۱-۱۲) ساختار تحقیق
۱۳	فصل دوم - ادبیات تحقیق
۱۳	(۲-۱) مقدمه
۱۵	(۲-۲) تعاریف مدیریت سود
۱۶	(۲-۳) مبانی نظری مدیریت سود
۱۶	(۲-۳-۱) فرضیه مکانیستیک و تئوری بازارهای کارا
۱۸	(۲-۴) تئوریهای اثباتی در مدیریت سود
۱۹	(۲-۴-۱) فرضیه طرح پاداش
۱۹	(۲-۴-۲) فرضیه قرارداد استقراض
۲۰	(۲-۴-۳) فرضیه هزینه های سیاسی
۲۱	(۲-۵) تمرکز مجدد به انگیزه های بازار سرمایه
۲۳	(۲-۶) سایر انگیزه های مدیریت سود از دیدگاه اسکات
۲۳	(۲-۶-۱) انگیزه مالیاتی
۲۳	(۲-۶-۲) انگیزه مرتبط با تعویض مدیران
۲۴	(۲-۶-۳) انگیزه های مرتبط با عرضه اولیه اوراق بهادار
۲۴	(۲-۷) علامت دهی و مدیریت سود

۲۶	(۲-۷-۱) تئوری علامت دهی
۲۹	(۲-۷-۲) علامت دهی از طریق دستکاری در سود
۳۳	(۲-۸) مدیریت سود نسبت به آستانه ها
۳۳	(۲-۸-۱) مدل آستانه ای از مدیریت سود
۳۳	(۲-۸-۲) چرا آستانه ها؟
۳۶	(۲-۸-۳) آستانه ها در ادبیات مالی و حسابداری
۳۷	(۲-۸-۴) یک مدل دو دوره ای با سود دوره گذشته به عنوان آستانه
۴۳	(۲-۹) تکنیکهای مدیریت سود
۴۳	(۲-۹-۱) مدیریت سود از طریق زمان بندی
۴۵	(۲-۹-۲) مدیریت سود از طریق تغییرات و انتخابهای حسابداری
۴۶	(۲-۹-۳) مدیریت سود از طریق طبقه بندی
۴۷	(۲-۱۰) اندازه گیری مدیریت سود
۴۷	(۲-۱۰-۱) روش اقلام تعهدی اختیاری (غیر نرمال)
۵۰	(۲-۱۰-۲) روش اقلام تعهدی خاص
۵۱	(۲-۱۰-۳) روش کل اقلام تعهدی
۵۲	(۲-۱۰-۴) روش توزیع نمونه ای
۵۴	(۲-۱۱) مدیریت سود و حاکمیت شرکتی
۵۵	(۲-۱۲) اهمیت نظام حاکمیت شرکتی
۵۶	(۲-۱۳) تعاریف حاکمیت شرکتی
۵۸	(۲-۱۴) چارچوب نظری حاکمیت شرکتی
۵۸	(۲-۱۴-۱) تئوری نمایندگی
۵۹	(۲-۱۴-۲) تئوری هزینه معاملات
۶۱	(۲-۱۴-۳) تئوری ذینفعان
۶۳	(۲-۱۵) مکانیزمهای حاکمیت شرکتی
۶۶	(۲-۱۶) مدل های حاکمیت شرکتی
۶۶	(۲-۱۶-۱) مدل بازار
۶۶	(۲-۱۶-۲) مدل روابط
۶۷	(۲-۱۶-۳) مدل پیوندی
۶۷	(۲-۱۷) نقش هیأت مدیره در حاکمیت شرکتی
۶۹	(۲-۱۸) نقش مدیران غیرموظف (غیر اجرایی) در حاکمیت شرکتی
۷۶	(۲-۱۹) نقش سرمایه گذاران نهادی در حاکمیت شرکتی
۸۲	(۲-۲۰) تحقیقات انجام شده
۸۴	(۲-۲۰-۱) تحقیقات انجام شده در سایر کشورها

۸۹	(۲-۲۰-۲) تحقیقات انجام شده درباره ارتباط حاکمیت شرکتی با سایر متغیرها
۹۲	(۲-۲۰-۳) تحقیقات انجام شده در ایران
۹۸	فصل سوم - روشهای تحقیق
۹۸	(۳-۱) مقدمه
۹۹	(۳-۲) طرح مسأله تحقیق
۹۹	(۳-۳) تدوین فرضیه های تحقیق
۱۰۱	(۳-۴) روش تحقیق
۱۰۲	(۳-۵) جامعه و نمونه آماری
۱۰۳	(۳-۶) قلمرو تحقیق
۱۰۳	(۳-۷) نحوه جمع آوری داده ها
۱۰۴	(۳-۸) نرم افزارهای رایانه ای مورد استفاده در تحقیق
۱۰۵	(۳-۹) تعریف متغیرهای تحقیق و نحوه اندازه گیری آنها
۱۱۲	(۳-۱۰) بیان عملیاتی و مدل آماری فرضیه های تحقیق
۱۱۳	(۳-۱۰-۱) فرضیات مربوط به ضرایب
۱۱۵	(۳-۱۱) نحوه آزمون فرضیه های تحقیق
۱۱۶	(۳-۱۱-۱) فرضیات مدل رگرسیون خطی کلاسیک
۱۱۸	(۳-۱۱-۲) تشخیص موارد نقص فروض کلاسیک و رفع آنها
۱۲۰	(۳-۱۱-۳) استنتاج آماری از رگرسیون خطی
۱۲۱	(۳-۱۲) تکنیکهای تخمین مدل رگرسیون تابلویی
۱۲۳	(۳-۱۲-۱) آزمون F
۱۲۴	(۳-۱۲-۲) آزمون LM
۱۲۴	(۳-۱۲-۳) آزمون هاسمن
۱۲۵	(۳-۱۲-۴) پایایی و همجمعی داده ها
۱۲۶	(۳-۱۳) رگرسیون لجستیک
۱۲۹	(۳-۱۴) اعتبار درونی و برونی تحقیق
۱۳۰	فصل چهارم - ارائه و تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق
۱۳۰	(۴-۱) مقدمه
۱۳۱	(۴-۲) آمار توصیفی
۱۳۴	(۴-۳) آزمون فرضیه اول
۱۳۷	(۴-۴) آزمون فرضیه دوم
۱۳۸	(۴-۴-۱) هنگامی که آستانه مطلوب سودآوری، صفر باشد
۱۳۸	(۴-۴-۱-۱) نتایج آزمون پایایی متغیرها
۱۳۹	(۴-۴-۱-۲) برآورد مدل رگرسیون چند متغیره با متغیرهای کنترلی (آستانه صفر)

۱۴۴	برآورد مدل رگرسیون چند متغیره بدون متغیرهای کنترلی (آستانه صفر)	۴-۱-۳
۱۴۷	هنگامی که آستانه مطلوب سودآوری، سود گزارش شده سال قبل باشد	۴-۲-۴
۱۴۷	نتایج آزمون پایایی متغیرها	۴-۲-۱-۴
۱۴۸	نتایج آزمون همجمعی	۴-۲-۲-۴
۱۴۹	برآورد مدل رگرسیون چند متغیره با متغیرهای کنترلی (آستانه سود گزارش شده سال قبل)	۴-۲-۳-۴
۱۵۳	برآورد مدل رگرسیون چند متغیره بدون متغیرهای کنترلی (آستانه سود گزارش شده سال قبل)	۴-۲-۴-۴
۱۵۶	آزمون فرضیه سوم	۴-۵-۴
۱۵۷	هنگامی که سود مدیریت نشده کمتر از صفر باشد	۴-۵-۱-۴
۱۵۹	هنگامی که سود مدیریت نشده کمتر از سود گزارش شده سال قبل باشد	۴-۵-۲-۴
۱۶۰	آزمون فرضیه سوم به کمک آزمون من - ویتنی	۴-۵-۳-۴
۱۶۲	فصل پنجم - خلاصه، نتیجه گیری و پیشنهادات	
۱۶۲	مقدمه	۵-۱-۵
۱۶۲	خلاصه تحقیق	۵-۲-۵
۱۶۴	نتایج تحقیق	۵-۳-۵
۱۶۷	تفسیر نتایج تحقیق	۵-۴-۵
۱۶۷	فرضیه اول؛ تئوری علامت دهی و مدیریت سود	۵-۴-۱-۵
۱۶۷	نتایج فرضیه اول و مقایسه آن با نتایج سایر تحقیقات	۵-۴-۲-۵
۱۶۸	فرضیه دوم؛ تأثیر مدیران غیر موظف و سرمایه گذاران نهادی عمده بر رفتار مدیریت سود	۵-۴-۳-۵
۱۷۰	نتایج فرضیه دوم و مقایسه آن با نتایج سایر تحقیقات	۵-۴-۴-۵
۱۷۲	فرضیه سوم؛ تأثیر مدیران غیر موظف و سرمایه گذاران نهادی عمده در محافظه کارانه بودن رفتار مدیریت سود	۵-۴-۵-۵
۱۷۲	نتایج فرضیه سوم و مقایسه آن با نتایج سایر تحقیقات	۵-۴-۶-۵
۱۷۳	تفسیر نتایج مربوط به مدیران غیرموظف	۵-۵-۵
۱۷۴	تفسیر نتایج مربوط به سرمایه گذاران نهادی	۵-۶-۵
۱۷۴	پیشنادهای تحقیق	۵-۷-۵
۱۷۵	پیشنادهای حاصل از نتایج تحقیق	۵-۷-۱-۵
۱۷۵	پیشنهاد برای تحقیقات آتی	۵-۷-۲-۵
۱۷۶	محدودیت های روش تحقیق	۵-۸-۵
۱۷۸	پیوست ها	
۱۸۶	منابع و مآخذ	

فهرست شکلها

صفحه	عنوان شکل
۲۶	شکل شماره ۱-۲- پیامدهای نامتقارن بودن اطلاعات در بازار
۳۸	شکل شماره ۲-۲- تابع سود گزارش شده در سال دوم
۴۰	شکل شماره ۲-۳- تابع بهینه دستکاری سود در دوره اول
۴۲	شکل شماره ۲-۴- شبیه سازی توزیع سودهای گزارش شده
۶۵	شکل شماره ۵-۲- روابط برقرار شده از طریق مکانیزمهای داخلی و خارجی

فهرست جدولها

صفحه	عنوان جدول
۵۳	جدول شماره ۱-۲- مدلهای اندازه گیری اقلام تعهدی غیرعادی
۹۶	جدول شماره ۲-۲- خلاصه تحقیقات انجام شده
۱۳۲	جدول شماره ۱-۴- نتایج بدست آمده حاصل از آزمون کلموگروف-اسمیرنف برای AA
۱۳۳	جدول شماره ۲-۴- آماره توصیفی متغیرهای مورد استفاده در تحقیق
۱۳۵	جدول شماره ۳-۴- مدل رگرسیون لجستیک (آزمون فرضیه اول)
۱۳۸	جدول شماره ۴-۴- آزمون ریشه واحد داده ها (آستانه صفر)
۱۳۹	جدول شماره ۵-۴- آزمون F بمنظور انتخاب از بین مدل داده های ادغام شده و اثرات ثابت (آستانه صفر)
۱۴۰	جدول شماره ۶-۴- تأثیر مدیران غیر موظف و سرمایه گذاران نهادی در اقلام تعهدی غیرعادی (آستانه صفر، با متغیر کنترلی)
۱۴۱	جدول شماره ۷-۴- بررسی هم خطی در مدل رگرسیون چند متغیره (آستانه صفر)
۱۴۳	جدول شماره ۸-۴- نتایج آزمون معناداری متغیرها (آستانه صفر ، با متغیرهای کنترلی)
۱۴۴	جدول شماره ۹-۴- آزمون F بمنظور انتخاب از بین مدل داده های ادغام شده و اثرات ثابت (آستانه صفر، بدون متغیرهای کنترلی)
۱۴۴	جدول شماره ۱۰-۴- آزمون هاسمن بمنظور انتخاب از بین مدل داده های ادغام شده و اثرات تصادفی (آستانه صفر، بدون متغیرهای کنترلی)
۱۴۴	جدول شماره ۱۱-۴- تأثیر مدیران غیر موظف و سرمایه گذاران نهادی در رفتار مدیریت سود (آستانه صفر ، بدون متغیرهای کنترلی)
۱۴۵	جدول شماره ۱۲-۴- نتایج آزمون فرضیات فرعی (آستانه صفر ، بدون متغیرهای کنترلی)
۱۴۷	جدول شماره ۱۳-۴- آزمون ریشه واحد داده ها (آستانه سود گزارش شده سال قبل)
۱۴۸	جدول شماره ۱۴-۴- آزمون هم جمعی سربها با روش کائو (آستانه سود گزارش شده سال قبل)
۱۴۹	جدول شماره ۱۵-۴- آزمون F بمنظور انتخاب از بین مدل داده های ادغام شده و اثرات ثابت (آستانه سود گزارش شده سال قبل)
۱۴۹	جدول شماره ۱۶-۴- تأثیر مدیران غیر موظف و سرمایه گذاران نهادی در رفتار مدیریت سود (آستانه سود گزارش شده سال قبل)
۱۵۰	جدول شماره ۱۷-۴- بررسی هم خطی در مدل رگرسیون چند متغیره (آستانه سود گزارش شده سال قبل)
۱۵۱	جدول شماره ۱۸-۴- نتایج آزمون معناداری متغیرها (آستانه سود دوره قبل ، با متغیرهای کنترلی)
۱۵۲	جدول شماره ۱۹-۴- آزمون F بمنظور انتخاب از بین مدل داده های ادغام شده و اثرات ثابت (آستانه سود سال قبل ، بدون متغیر کنترلی)
۱۵۳	جدول شماره ۲۰-۴- تأثیر مدیران غیر موظف و سرمایه گذاران نهادی در رفتار مدیریت سود (آستانه سود گزارش شده سال قبل ، بدون متغیرهای کنترلی)
۱۵۴	جدول شماره ۲۱-۴- نتایج آزمون معناداری متغیرها (آستانه سود دوره قبل ، بدون متغیرهای کنترلی)

۱۵۸	جدول شماره ۴-۲۲- مدل رگرسیون لجستیک مرتبط با تاثیر مدیران غير موظف و سرمايه گذاران نهادی عمده بر رفتار تجاوز کارانه مدیریت سود (آستانه صفر)
۱۵۹	جدول شماره ۴-۲۳- مدل رگرسیون لجستیک مرتبط با تاثیر مدیران غير موظف و سرمايه گذاران نهادی عمده بر رفتار تجاوز کارانه مدیریت سود (آستانه سود دوره قبل)
۱۶۱	جدول شماره ۴-۲۴- آزمون U من - ویتنی (معناداری تفاوت میانگین دو گروه مستقل)
۱۶۶	جدول شماره ۵-۱- خلاصه نتایج بدست آمده از آزمون فرضیه ها و برازش مدل های رگرسیون لازم

فصل اول - کلیات تحقیق

(۱-۱) مقدمه

با جدایی مالکیت از مدیریت، صاحبان شرکت، اختیارات خود را به مدیران می‌دهند تا در راستای منافع آنها کار کنند (رابطه نمایندگی). اما مدیران دارای هدفهای شخصی هستند و ممکن است با « حداکثر رساندن ثروت سهامداران » مغایر باشد، لذا تضاد منافع، بین کارگزاران و کارگزاران ایجاد می‌گردد که به آن مشکل نمایندگی^۱ می‌گویند. [۵] یکی از حوزه‌های بروز مساله نمایندگی در گزارشگری مالی است.

بین سهامداران و مدیران شرکت عدم تقارن اطلاعاتی^۲ وجود دارد و سهامداران نمی‌توانند اعمال و فعالیتهای مدیران را بطور مستمر مشاهده نمایند (این عدم تقارن اطلاعاتی باعث ایجاد دو مشکل انتخاب نامطلوب^۳ و خطر اخلاقی^۴ می‌شود) [۶۰] از طرف دیگر بخشی از فرآیند گزارشگری مالی، بعلاوه قابلیت انعطاف پذیری ذاتی که در برخی از استانداردهای حسابداری وجود دارد و تفسیر و بکارگیری این رویه‌ها، تابع قضاوت و اعمال نظر مدیران است، این

۱- Agency problem

۲ -Asymmetric information

۳ - Adverse selection : نوعی عدم تقارن اطلاعاتی است که به موجب آن یک شخص یا گروه، نسبت به سایر گروه‌های درگیر در یک معامله

تجاری یا بالقوه، مزیت اطلاعاتی دارد.

۴ -Moral hazard: نوعی عدم تقارن اطلاعاتی است که به موجب آن یک شخص یا گروه درگیر در یک معامله تجاری یا بالقوه می‌تواند فعالیتها و

اعمال دیگر گروه‌ها را ببیند، اما دیگران نمی‌توانند اعمال وی را مشاهده نمایند.

فرصت را برای مدیران پیش می آورد که برای تامین اهداف و منافع شخصی خود، مثلاً کسب بیشترین پاداش ممکن، در فرآیند گزارشگری مالی دخالت کنند. به این رفتار، که در نهایت، منجر به ارائه رقم سودی متفاوت از سود واقعی می شود، مدیریت سود^۱ می گویند. [۲۷]

از آنجاییکه این رفتار مداخله گرایانه (مدیریت سود) ممکن است بر کیفیت اطلاعات افشا شده و مفید بودن آنها برای تصمیمات سرمایه گذاری اثر داشته باشد، احتمال دارد اعتماد سرمایه گذاران به فرآیند گزارشگری مالی را تقلیل داده و گذشته از این ممکن است موجب تخصیص نادرست منابع کمیاب اقتصادی به سمت سرمایه گذاریها با کارایی اندک گردد. با توجه به فروپاشی شرکتهای بزرگ از قبیل انرون^۲ و ولدکام^۳ در آمریکا و تل وان در استرالیا و... بعلت پاره ای از تخلّفات حسابداری متعدد، نگرانیهای جدی در مورد مدیریت سود بوجود آمد. [۲۷]

چنین سرنوشتی برای آن دسته از بازیگران عرصه بازار سرمایه اتفاق می افتد که مکانیزمهای با کیفیتی برای حمایت از منافع سرمایه گذاران و کنترل رفتار فرصت طلبانه مدیران ندارند. یکی از این مکانیزمهای پر هزینه بمنظور تخفیف مسأله نمایندگی، نظام حاکمیت شرکتی^۴ است. [۵] مکانیزم های حاکمیت شرکتی می تواند فرصت های مدیریت سود را کاهش داده و در نتیجه کیفیت سود و اطلاعات ارائه شده را افزایش دهد. [۱۸]

حاکمیت شرکتی عاملی است که می تواند باعث شود عملکرد شرکت و به ویژه اطلاعات افشا شده از سوی مدیریت آن، از کیفیت بالاتری برخوردار گردد. ساز و کارهای حاکمیت شرکتی مختلفی وجود دارد از قبیل حسابرس مستقل شرکت، کنترلهای داخلی، کمیته حسابرسی، نظارت قانونی، مدیران غیرموظف^۵ و سرمایه گذاران نهادی^۶. [۷]

دراین تحقیق، رابطه اعضای غیرموظف هیأت مدیره و سرمایه گذاران نهادی با رفتار مدیریت سود شرکتها بررسی می شود.

۱ - Earning management

۲ - Enron

۳ - Woldcom

۴ - corporate governance

۵ - outside directors

۶ - institutional investors

(۲-۱) بیان مسأله:

مطالعات پیشگامانه بال و براون (۱۹۶۸)^۱، نشان داد که سود حسابداری گزارش شده، اطلاعات مفید و مربوطی برای سرمایه گذاران و سایر تصمیم گیران، فراهم می آورد. همچنان که بیانیه شماره یک مفاهیم حسابداری مالی بیان می دارد، هدف عمده و اصلی صورتهای مالی، تهیه اطلاعاتی است که برای سرمایه گذاران فعلی و بالقوه و سایر افراد در تصمیم گیریشان راجع به سرمایه گذاری منطقی و اعتباردهی و سایر تصمیمات مشابه، مفید واقع شود. [۲۷]

بهر حال تحقیقات تجربی حسابداری، کاهش مداومی در محتوی اطلاعاتی سود حسابداری (که با استفاده از ارتباط بین سود و بازده بازار سنجیده میشود) طی چندین دهه گذشته، گزارش نموده است.

از آنجایی که محاسبه سود خالص یک بنگاه اقتصادی متأثر از روشها و برآوردهای حسابداری است. این امر فرصتی را برای مدیران فراهم می آورد، تا با استفاده از تکنیکهای متنوع که شامل اقلام تعهدی^۲ حسابداری است، سود حسابداری گزارش شده را مدیریت نمایند. انگیزه مدیریت از دستکاری سود، به منظور نیل به اهداف خویش که نه تنها الزاماً با اهداف سهامداران همسو نمی باشد، بلکه در اکثر قریب به اتفاق با آن اهداف متضاد است (تضاد منافع)، صورت می گیرد (تئوری نمایندگی). در نتیجه سود حسابداری ممکن است عملکرد واقعی شرکت را (که بوسیله توانایی شرکت در ایجاد جریانهای نقدی مشخص میشود) منعکس ننماید، زیرا مؤلفه اقلام تعهدی سود حسابداری، بمنظور ایجاد محتوی اطلاعاتی و ارزش پیش بینی کنندگی جریانهای نقدی مورد انتظار بنا نهاده شده است. [۵۱] و هرگونه دستکاری فرصت طلبانه در قسمت تعهدی سود، قابلیت اعتماد ارقام حسابداری و سودمندی آنها را برای تصمیم گیری کاهش می دهد.

ژی^۳ در سال ۲۰۰۱ که در مطالعه ای از اقلام تعهدی احتیاطی^۴، بعنوان شاخص مدیریت سود استفاده کرده بود، شواهدی یافت که نشان می دهد، سرمایه گذاران اقلام تعهدی را (که میتواند مبین دخالت مدیران در فرآیند گزارشگری مالی بمنظور گمراه کردن سرمایه گذاران باشد) به درستی ارزیابی نمی کنند. [۲۷]

امکان دستکاری سود از طریق نزدیک کردن سود گزارش شده به سطح سود هدف (آستانه) انجام می گیرد.

اجتناب از گزارش زیان، گزارش وضعیت مطلوب موسسه از نقطه نظر تداوم در سودآوری و همسو نمودن گزارش سود

۱ - ball & brown

۲ - accruals

۳ - xie

۴ - Discretionary accruals

موسسه با پیش بینی تحلیل گران از جمله دلایل، جهت رسیدن به سود هدف می باشد. [۵۶] در این تحقیق دو سطح از سود هدف، سطح سود صفر (اجتناب از گزارش زیان) و سود گزارش شده سال قبل (گزارش وضعیت مطلوب موسسه از نقطه نظر تداوم در سودآوری)، مورد مطالعه قرار می گیرد.

اسکات در سال ۱۹۹۷ مدیریت سود را بعنوان انتخاب سیاستهای حسابداری، بمنظور دستیابی به برخی اهداف خاص توسط مدیریت تعریف نموده است. وجود زمینه مناسب برای مدیریت سود ناشی از تضاد منافع و همچنین به علت پاره ایی از محدودیتهای ذاتی حسابداری از جمله (۱) نارسایی های موجود در فرآیند اندازه گیری (برآوردها) و پیش بینی های آتی (۲) امکان استفاده از روشهای متعدد حسابداری توسط بنگاهها موجب شده است که سود واقعی از سود گزارش شده در صورتهای مالی متفاوت باشد و از آنجایی که سود یکی از مهمترین معیارهای ارزیابی عملکرد و تعیین کننده ارزش بنگاههای اقتصادی تلقی می گردد موضوع مدیریت سود مورد توجه محققان و دست اندرکاران حرفه حسابداری قرار گرفته است. [۱۶]

از طرف دیگر، شاید این پرسش در ذهن بوجود بیاید که ممکن است مدیریت سودی که مدیران انجام میدهند در راستای علایق سهامداران باشد و چنین رفتاری را بتوان در چارچوب نظریه علامت دهی^۱ تفسیر نمود، به اینصورت که مدیران بنگاه اقتصادی با دستکاری سود به دنبال اطلاع رسانی به سهامداران راجع به گزارش وضعیت مطلوب موسسه از نقطه نظر سودآوری درسالهای آتی هستند. آیا با این تفسیر می توان مدیریت سود را توجیه نمود؟ ما در این مطالعه بدنبال پاسخی برای این سؤال نیز هستیم.

حال مسأله مهم اینست: سهامداران چگونه می توانند مدیریت شرکت را کنترل کنند؟ طبق یکی از مفروضات اساسی تئوری نمایندگی، تایید کارهای مدیران توسط مالکان بسیار مشکل و پر هزینه است. به چند روش می توان منافع سهامداران و مدیران را هماهنگ نمود. یکی از این روشها، مکانیزم حاکمیت شرکتی است که راجع به اثر بخشی ابزارهای نظارتی بمنظور حمایت از منافع سرمایه گذاران و کنترل رفتار فرصت طلبانه مدیران می باشد. [۵]

ساز و کارهای حاکمیت شرکتی متعددی وجود دارند که می توانند به ایفای این وظیفه بپردازند. دو مورد از این ساز و کارها، انتصاب مدیران غیر موظف در هیأت مدیره و سرمایه گذاران نهادی می باشند.

۱ - signalling theory

به نظر می رسد که مدیران غیر موظف که تحت تأثیر مدیران داخلی شرکت نیستند، می توانند با حمایت از منافع سهامداران در برابر فرصت طلبی مدیران، به افزایش ثروت سهامداران کمک کنند. آنها در رفع مشکل نمایندگی، بمنظور حفظ و نگهداری ارزش سرمایه اعتباری شان، از طریق ایجاد قراردادهای استخدامی مناسب با مدیران، می توانند ناظران موثری بر رفتار آنها باشند. [۸]

یکی دیگر از روشهای کنترل عملکرد شرکتها وجود سرمایه گذاران نهادی در ترکیب سهامداران آن می باشد. چنین سرمایه گذارانی از نزدیک عملکرد مدیران شرکت را کنترل کرده و با تصمیم به فروش یا خرید سهام و یا اعمال کنترل بر مدیریت، به شرکت و مدیران آن فشار می آورند. سرمایه گذاران نهادی معمولاً خواهان ارائه اطلاعات صحیح و به موقع در مورد شرکت هستند. [۹]

در این تحقیق اثربخشی این ساز و کارهای حاکمیت شرکتی از طریق بررسی رابطه بین اعضای غیرموظف هیأت مدیره یک شرکت و سرمایه گذاران نهادی آن با رفتار مدیریت سود شرکت که از طریق اقلام تعهدی غیر عادی سرمایه در گردش اندازه گیری می شود، آزمون شده است.

(۳-۱) اهمیت و ضرورت تحقیق

سود به عنوان یکی از مهمترین شاخصهای حسابداری است که همواره برای مقاصد مختلف نظیر ارزیابی سهام و عملکرد مدیریت شرکتها و مواردی از این قبیل، بویژه در ایران، مورد توجه بوده است. تا چند سال اخیر، اغلب تحقیقاتی که در زمینه تأثیر سود حسابداری بر قیمت یا بازده سهام صورت گرفته، برای دستکاری سود اهمیت چندانی قائل نشده اند. اما در سالهای اخیر به دنبال ورشکستگی شرکتهای عظیم دنیا، محققین و تحلیلگران مالی توجه خود را از تأکید صرف بر رقم سود به سوی کیفیت سود معطوف نموده اند. کیفیت سود گزارش شده برای استفاده کنندگان از اطلاعات مالی، بعلاوه تسهیم موثر منابع در بازار سرمایه، بسیار حیاتی است. سرمایه گذاران، تجزیه و تحلیل کنندگان، سرمایه گذاران نهادی و مقامات قانونی، بمنظور اتخاذ تصمیم راجع به ارزشیابی و سرمایه گذاری در شرکتهای پذیرفته شده در بازار سرمایه به کیفیت سودهای گزارش شده، علاقه زیادی نشان می دهند. اما آیا اطلاعات سود شرکتها توانایی پیش بینی سودآوری شرکتها را دارد و آیا اطلاعات ارائه شده به سرمایه گذاران قابل اتکا است؟ به همین دلیل، حفظ

منافع عمومی، رعایت حقوق سهامداران، ارتقای شفافیت اطلاعات و الزام شرکتها به ایفای مسئولیتهای اجتماعی از مهمترین آرمانهایی است که بیش از گذشته، توسط مراجع مختلف نظارتی و اجرایی مورد توجه قرار گرفته است. [۴]

ساز و کارهای حاکمیتی خاص مانند اعضای غیر موظف هیأت مدیره و یا مالکیت سرمایه گذاران نهادی با نظارت بر کیفیت اطلاعات افشا شده توسط مدیران، باعث انگیزه بخشیدن به مدیریت شرکت می شوند. چون دامنه وسیعی از ساختار و اثر بخشی هیأت مدیره و مالکیت در شرکتهای سهامی عام وجود دارد، به نظر می رسد که کیفیت نظارت بر فعالیتهای مدیران در بین شرکتهای مختلف متفاوت باشد. اعتبار و باورپذیری سود گزارش شده هم احتمالاً با استقلال ناظرانی که بر آن نظارت می کنند، رابطه دارد. بنابراین، انتظار می رود که یکی از عوامل مهم چگونگی واکنش سرمایه گذاران به سودهای گزارش شده، اثر بخشی ساختار حاکمیت شرکتی باشد.

شناخت اثربخشی حاکمیت شرکتی در ایران و نقش مدیران غیرموظف و سرمایه گذاران نهادی در شرکتهای ایرانی و رفتار مدیریت سود آنها از اهداف این تحقیق می باشد. با توجه به تدوین آیین نامه اصول حاکمیت شرکتی، نتایج این تحقیق می تواند موجب مشخص شدن موضوعاتی شود که در بهبود عملکرد شرکتها و به ویژه کیفیت سود آنها تاثیر بیشتری دارد.

(۴-۱) سوالات تحقیق:

باتوجه به مسأله پژوهش، پرسش های زیر مطرح می گردد:

۱. آیا بین اقلام تعهدی غیر عادی دوره جاری و تغییرات سودآوری دوره آتی رابطه معناداری وجود دارد؟
۲. آیا اعضای غیر موظف هیأت مدیره و سرمایه گذاران نهادی عمده، هنگامیکه انگیزه برای دستکاری سود بالاست، باعث کاهش وقوع رفتار مدیریت سود در شرکتها می شوند؟
۳. آیا اعضای غیرموظف هیأت مدیره و سرمایه گذاران نهادی عمده، وقتی که سود مدیریت نشده کمتر از آستانه های مورد نظر است، بر احتمال اینکه سود گزارش شده به سطوح مطلوب سودآوری برسد و یا از آن تجاوز کند، تأثیر دارند؟

(۵-۱) فرضیه های تحقیق:

جهت پاسخ به پرسش های تحقیق، فرضیه های زیر طراحی گردید:

فرضیه اول: بین ارقام تعهدی غیر عادی دوره جاری و تغییرات سودآوری دوره آتی رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: اعضای غیر موظف هیأت مدیره و سرمایه گذاران نهادی عمده، هنگامیکه انگیزه برای دستکاری سود بالاست، باعث کاهش وقوع رفتار مدیریت سود در شرکتها می شوند.

فرضیه سوم: اعضای غیرموظف هیأت مدیره و سرمایه گذاران نهادی عمده، وقتی که سود مدیریت نشده کمتر از آستانه های مورد نظر است، بر احتمال اینکه سود گزارش شده به سطوح مطلوب سودآوری برسد و یا از آن تجاوز کند، تأثیر دارند.

(۶-۱) تعریف برخی مفاهیم واصطلاحات مورد استفاده:

مدیریت سود: فرآیند تصمیم گیری آگاهانه با رعایت اصول پذیرفته شده حسابداری، جهت رساندن سود گزارش شده به سطح مورد نظر، می باشد.

حاکمیت شرکتی: بررسی تعریفها و مفاهیم حاکمیت شرکتی و مرور دیدگاههای صاحبانظران، حکایت از آن دارد که حاکمیت شرکتی یک مفهوم چند رشته‌ای (حوزه‌ای) است و هدف نهایی حاکمیت شرکتی دستیابی به چهار مورد زیر در شرکتهاست: پاسخگویی، شفافیت، عدالت (انصاف)، رعایت حقوق ذینفعان.

با مرور تعریفهای یاد شده و تحلیل آنها می توان تعریف جامع و کامل زیر را ارائه کرد:

حاکمیت شرکتی قوانین، مقررات، ساختارها، فرایندها، فرهنگها و سیستمهایی است که موجب دستیابی به هدفهای پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان می شود. [۵]

سود مدیریت نشده^۱ (سود قبل از اعمال مدیریت): عبارتست از سود واقعی شرکت قبل از اینکه مدیران از طریق ارقام تعهدی آن را دستکاری نمایند. در این تحقیق از جریان نقدی حاصل از فعالیتهای عملیاتی بعنوان سود مدیریت نشده استفاده می کنیم.

۱ - pre-managed earning